

KÜLÖNFÉLÉK.

A király hadi kiáltványa. Ő Felsege a király a következő legfelsőbb kéziratot intézte *Tisza István* gróf miniszterelnökhöz :

Indítatva éreztem Magamat Házam és a külügyek miniszterét megbízni, hogy a Monarkia és Szerbia közötti hadiállapot beálltát a szerb kir. kormánynak hozza tudomására.

A megpróbáltatás eme nehéz órájában szükségét érzem annak, hogy szeretett népeimhez forduljak.

Megbizom ennélfogva Önt, hogy a mellékelt manifesztum kihirdetése iránt intézkedjék.

Kelt *Bad-Ischlben*, 1914 július 28-án.

Ferencz József s. k.
Tisza István gr. s. k.

A manifesztum a következőképpen hangzik :

Népeimhez !

Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralévő éveimet a béke műveinek szentelhessem és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A Gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei *kényszeritenek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarkiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztosságára.*

A szerb királyság, amelyet állami létének első kezdetétől fogva egészen a legújabb időkig úgy elődeim, mint Én is támogatásban és segítségben részesítettünk, *gyorsan felejtő hátállansággal* már évekkel ezelőtt az Ausztria és Magyarország ellen való ellenségeskedés útjára lépett.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített három évtizedes áldásos békemunka után ezekre az országokra kiterjesztettem uralkodói jogaimat, Szerbiában a féktelen szenvedelem és elkeseredett gyűlölet kitérésével fogadtatott, holott ez ország jogait semmi tekintetben sem sértette. Kormányom akkor az erősebbnek szép jogával élve, a végtetekig vitte elnézését és engedékenységét, csak csapatainak a békelétszámra leszállítását és azt az ígéretet kívánta Szerbiától, hogy a jövőben a béke és a barátság útján fog járni.

Amidőn két évvel ezelőtt a török birodalommal állt harcban Szerbia, kormányom ugyancsak a mérséklet szellemétől vezetettve, a monarkia legfon-

tosabb életföltételeinek megóvására szorítkozott. Első sorban ennek a magatartásnak köszönhette Szerbia a háború céljainak elérését.

Nem teljesült az a reménység, hogy a szerb királyság méltányolni fogja kormányomnak hosszú türelését és békeszeretét és be fogja szavát váltani.

Mindig magasabb hullámokat vet az Ellenem és Házam ellen érzett gyűlölet. Mindig leplezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, amely Ausztria és Magyarországgal elválaszthatatlanul egybetartozó területek elszakítására irányul.

A határon *bűnös áramlat csap át*, amely a monarchia délkeleti részén az állami rend alapjainak megingatására, a népnek, amelyről olyan atyai szeretettel gondoskodom, az uralkodóház és a haza iránti hűségétől való eltántorítására és a felnövő ifjúság félrevezetésére s az örület és a hazaárulás bűnös tetteire való fölizgatására irányul. Gyilkos merényleteknek egész sorozata s egy tervszerűen szőtt és keresztülvitt összeesküvés, melynek borzasztó sikere szíven talált Engemet és hű népeimet: ime, ezek *messelátható véres nyomai a Szerbiából munkába vett és vezetett titkos üzemeknek.*

Ezt a *tűrhetetlen aknamunkát meg kell állítani*, Szerbia ezen folytonos kihívásainak véget kell vetni, ha sértetlenül fönn akarjuk tartani monarchiám méltóságát és becsületét, ha a folytonos megrázkódtatásoktól meg akarjuk óvni annak állami, gazdasági és katonai fejlődését.

Hiába tett kormányom még egy utolsó kísérletet, hogy békés eszközökkel érje el ezt a célt s komoly figyelmeztetéssel megfordulásra bírja Szerbiát.

Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánóságait és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszereznem.

Ebben a komoly órában *tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek.*

Mindent megfontoltam és meggondoltam.

Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.

Bizom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten seregettek mindig trónom köré s hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak.

Bizom Ausztriának és Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. *És bizom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.*

Kelt Bad-Ischlben, 1914 július hó 28-án.

Ferencz József s. k.

Tisza István gr. s. k.

Közöltük napjaink történelmének ez örökre nevezetes okmányát, melyben nemcsak öreg királyunk bölcsesége, hanem az embernek mélyen érző, nemes szíve is megnyilatkozik. A történelem méhe nagy eseményekkel terhes. Minden nap meghozza a maga nagy fordulatait. Az ország fegyverbíró népe nagy lelkesedéssel sorakozik a zászlók alá, nemcsak hogy engedelmeskedjék a legfőbb hadúr hívó szózatának, hanem azért is, hogy kövesse saját szíve sugallatát. Mi pedig imádkozunk, hogy áldja meg az Isten igazságos fegyvereinket

s hozzon azok nyomán dicsőséget nemzetünkre s áldást és anyagi gyarapodást sokat küzdő és sokat nélkülöző népiünkre. Édes hazánkért és királyunkért Isten nevében és segedelmével előre!

Lelkés köri gyűlés. Az unitárius lelkész kör július 8-án Segesvárt, a vármegyeház dísztermében szépen sikerült gyűlést tartott, amelyen a lelkészek is nagy számban vettek részt, de emellett nagy közönség hallgatott végig, élén *Somogyi István* főispánnal. A gyűlést *Vári Albert* nyitotta meg, aki megelőzőleg kegyeletes szavakban emlékezett meg a trónörökös-pár tragédiájáról. A közgyűlés részvétét Ófelségének sürgönyileg is kifejezte. Nehány kisebb fontosságú elnöki bejelentés után *Kiss Sándor* kolozsi lelkész „*Institucionálizmus és idealizmus*“ cím alatt tartott igen érdekes és világos szabadelőadást, amelyben azt fejtette, hogy amíg a kath. egyház erőssége az egyházi szervezetben és intézményekben van, addig a protestantizmus a hívek lelkesedéséből és az egyének buzgó hitéből táplálkozik. Az intézmények egyoldalú tisztelete helyett a jövőbe tekintő prófétai szellem kell azért, hogy irányítsa a prot. lelkészeket. A nagy figyelemmel hallgatott előadást rövid vita követte, amelyben *Lőrinczi István*, *Zoltán Sándor* és elnök vettek részt. Azután *Józan Miklós* budapesti lelkész, esperes „*Az élet mélységeiből*“ cím alatt szintén szabadelőadásban mondott el igen érdekes és tanulságos eseteket a saját lelképásztori működése köréből, amelyeknek keretében azt mutatta meg, hogy egy jó lelkész miképpen bánik a hozzáforduló bűnösökkel. A nagy tetszéssel fogadott előadáshoz *Kisgyörgy Sándor* szólott hozzá. A *Gvidó Béla* dicsőszentmártoni lelkész, esperes előadásában a lelkészek családi pótlékára vonatkozó szerény javaslatot fogadott el még a közgyűlés, ami kérés alakjában az E. K. Tanács elé fog terjeszteni. Végül a ref. templomban *Kovács Lajos* nagyajtai lelkész nagy közönség előtt tartott sikerült istentiszteletet „Boldogok akik éheznek és szomjuhoz a igazságot“ alapige nyomán. A jelen voltak azzal a meggyőződéssel távoztak el a közgyűlésről, hogy azon nemcsak a lelkészek okulhattak és tanulhattak, de vallásunknak és egyházunknak közvetlen is javára szolgált.

Zsilinszky Mihály a protestánsok gyöngeségéről. *Zichy* János a tavalyi kath. nagygyűlésen tartott beszédjében felhívta a figyelmet arra a veszedelemre, amely a kereszténységet az internacionális hitetlenek részéről fenyegeti. Ez a materialisztikus és atheisztikus világnézet. E tekintetben a katolikusok és protestánsok érdeke közös. Azért akciónknak — úgy mond — kettősnek kell lenni: önmagunkat erősíteni egyrészt; másrészt pedig megkeresni azokat a pontokat, amelyeken át a mi törekvéseink találkoznak amazokéval. Nekünk kell erre megadni az iniciatívát, mert mi vagyunk az erősebbek és öregebbek.

Zsilinszky e megnyitóra igen komoly és megszívlelésreméltó visszhangot ad. Mindenekelőtt visszaütésítja azt az elismerést, melylyel *Zichy* a protestánsok törekvéseit honorálja. Ezeket mondja:

„Igaz, hogy a protestánsokat hízlegőleg úgy tünteti fel, mint akik felekezeti érdeküket mindenütt, tehát az állami élet terén, a parlamentben, a magánéletben, a társadalomban, a községi és megyei gyűléseken, az iskolában és tüzhelyeken, sőt a sajtóban is híven szolgálják. De ezt nem szabad szó-

szerint érteni; mert bizony nálunk is sok a baj és kevés az öntudatos törekvés. A jóakarátú elismerést csak olyan dicséretnek kell vennünk, mellyel csak saját hiveit akarja nagyobb tevékenységre buzdítani. Mi megfordítva úgy látjuk a helyzetet, hogy a protestánsok nem képesek saját vallásfelekezeti jogaikat érvényesíteni, mivel nem tudnak összetartani. Ahány felekezetük, ahány egyházkerületük és gyülekezetük van, annyifelé húznak szét. Ez azt mutatja, hogy nem veszik észre a veszedelmet, mely őket és általában a pozitív vallások ügyét fenyegeti. Nem veszik észre, milyen rombolást visz végbe hiveik között az atheisták és materialisták, a nihilisták és szélső szocialisták lármája. *Az a régi testvéri érzület, mely a mult századokban a két fő protestáns vallásfelekezet között, sőt ezek és az unitáriusok között is fennállott, ma erősen megfogytakozott. Mintha teljesen kialudt volna a rokoni szeretetnek az a melegsége, mely a régi századokban, az üldözések korában összetartotta őket. Ebben áll a protestáns felekezeteknek gyengesége.* Pedig, ha valaha, most volna nagy szükségünk az összetartásra és együttműködésre: mert csak így lehetne az 1848. XX. törvénycikknek érvényt szerezni és a még sok tekintetben ma is kiváltságos helyzetet fenntartó kath. testvéreket is a jog, törvény és igazság érvényesítésének útjára vezetni... Mi is érezzük és gr. Zichy Jánossal egyetértve hangoztatjuk, hogy a társadalmat veszélyeztető új tanokkal szemben csak a keresztény ősi pozitív vallási elvekhez való ragaszkodással lehet restaurálni az egyházat... Épen azért nem azokat a tanokat kell emlegetni, melyek elválasztanak bennünket egymástól, hanem azokat, melyek egyesítő erővel hatnak az ember vallásos kedélyére. Ebből a szempontból tekintve a helyzetet, csak meleg elismeréssel és hálával fogadhatjuk gr. Zichy Jánosnak, a hazai országos kath. szövetség elnökének azon felhívását, melyben arra szólít fel bennünket, hogy együttesen lépünk fel „közös ellenségeink“, a materialistikus, atheistikus és nihilistikus elveket vallók táborával szemben.“

Az új nyugdíjtörvény. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a képviselőház június 5-iki ülésén terjesztette be „A nem állami tanárok, felső nép- és polgári iskolai, valamint gyógypaedagógiai tanítók s azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról“ szóló törvényjavaslatot. Az új törvényjavaslat az orsz. tanári nyugdíjintézet kötelékébe a theologiai tanárokat is fölveszi, a tanári fizetést — a lakbér nagyságára való tekintet nélkül — teljes egészében beszámítható javadalmazásnak minősíti, a felekezeti tanintézetek igazgatóinak tiszteletdíját is figyelembe veszi, a felekezeti intézetek által az építési és beruházási államsegélyek után 15 éven át fizetendő 3 százalékos járulékot eltörli, de viszont mind a tanárok, mind a fentartó intézetek, mind a tanulók hozzájárulási költségeit tetemesen emeli, bár jövőre az államkincstár is, az eddigi 120.000 korona helyett évi 600.000 koronával fog a nyugdíjintézet alapjához hozzájárulni. Az új nyugdíjtörvény a szolgálati időre és egyéb pontokra nézve azonos lesz az állami tanárookra és tisztviselőkre vonatkozó 1912. évi nyugdíjtörvénnyel.

Dr. Jankovich Béla közoktatási miniszter az iskolák államosításáról és a vallásoktatás kizárásáról. A közokt. miniszter tárcája költségvetésének során a radikális tanítóság törekvéseiről így nyilatkozott:

„Annál inkább meglep, ha ma egyes egyesületekben és különböző társadalmi körökben azzal a tendenciával találkozunk, hogy az összes iskolákat államosítsuk és a vallásoktatást teljesen kizárjuk. Nem akarom vizsgálni, hogy jogosult-e ez a felfogás elvi szempontból vagy sem. Itt a különböző állásponton állókat annyira elválasztja a világnézetben rejlő különböző felfogás, hogy ezen kérdések felett vitatkozni egyáltalában nem lehet, de ennek nem is volna helye itt ebben a házban.

Én kizárólag a célszerűségi szempontot nézem és kérдем azt, hogy ez hogyan van másutt és különösen hogyan áll a vallásoktatás ügye Közép-Európában, pl. a középiskolákban. Valóban mindenütt a kontinensen körülbelül olyan mértékben tartanak vallásoktatást, mint ahogy ez nálunk történik Franciaországot kivéve és kivéve talán Svájcnak francia kantonjait, ahol a vallásoktatás fakultatív.

Ezt látva, nem értem, mi okból haladjunk más úton éppen mi? De ez a törekvés különben is teljes ellentétben áll az eddigi tradíciókkal, az eddigi tapasztalatokkal, amelyeket gyűjtöttünk s amelyek szerint az eddigi alapon jó eredményt értünk el. Azáltal, hogy az egyházak, a felekezetek közreműködtek a közoktatás terén, lehetővé vált az, hogy nemcsak közoktatásügyünk haladt előre oly időben, amikor az állam nem vett részt ennek az ügynek előmozdításában, de egyúttal ma is látjuk lépten-nyomon, hogy ezzel a kulturális munkával biztosíthatjuk a békét is a különböző felekezetek közt.

Mert mindenkor azt tapasztaltam, hogy ott, ahol a kulturális munkában részt vesznek a felekezetek, egymással versenyre kelnek, hogy ki képes nagyobb mértékben a kulturális ügyet előmozdítani. Ennek folytán sem kulturális, sem társadalmi szempontból, sem a felekezeti béke fentartása érdekében nem tartom helyesnek, hogy ezt a kérdést már itt felvessük és ennek folytán határozottan kijelenthetem a kormány nevében is, hogy amennyiben ilyféle tervek megvalósítására egyesek törekednének, azokkal a leghatározottabban fogok szembeszállni“.

A következőkben közöljük a Békésvármegyei Általános Tanítóegyesület azon határozatát, melylyel az iskolai vallásoktatásellenes mozgalom megindult s amely „*békési határozat*“ név alatt ismeretes:

„I. Akciót indít (a tanítóegyesület) az egységes népoktatási törvény megalkotása érdekében. E célból megkeresi a „Magyarországi Tanítók Országos Egyesülete“ vezetőségét, hogy már a legközelebbi szövetségtanács gyűlésén tegye a kérdést megvitatás tárgyává. Indítson erélyes országos akciót — az ország nagyobb városaiban vitáestéket rendezve e kérdésről — és mielőbbi törvénybe iktatását minden eszközzel szorgalmazza. Az új népoktatási törvény a modern Magyarország megteremtése érdekében a következő főbb elveken épüljön fel:

1. A népoktatás az egész vonalon államosítandó. A magyar nyelv(tanítás) produktívabbá és intenzívebbé tételét jó taneszközökkel s a tanító méltányos pótdíjazásával kell fokozni s elérni azt, hogy Magyarország minden nem magyar anyanyelvű honpolgára a népiskola elvégzése után tökéletesen beszéljen magyarul, hogy mindannyian, kik e hazában lakunk, megérthessék egymást.

2. A felekezeti hittan az iskolából az egyházak körébe utalendő. A népiskolában világi tanítók által általánosan emberi erkölcs tanítandó.

3. Az iskolába való járás szigorúan keresztülviendő. A mindennapi tan-kötelezettség nyolc évre s teljesen ingyenessé teendő. A népiskolai növendék ingyen tankönyvvel és taneszközzel látandó el. Tizenöt éves korukig a gyermekek mindennemű kenyérkereseti munkától törvényileg eltiltandók.

4. A tanítói pályára a nyolc középosztály fölé emelt képesítendek, leginkább gyakorlati irányú tanulmány képesítsen. A tanítóképzés is teljesen államosítandó.

5. A tanító fizetése a megfelelő végzettségű állami tisztviselő fizetésével egyenlősíthessék.

6. Az új tanterv elkészítésénél a természettudományi tárgyakra nagyobb súly fektetendő.

II. Nyugdíj tekintetében a VII. egyetemes gyűlés határozatának igyekszik érvényt szerezni. És mindaddig, amíg ez a fontos kérdés közmegelegedést keltőleg törvényes elintéztést nem nyer... minden gyűlésen tárgyal erről.

III. A pragmatika megalkotásában sarkalatos elvnek tekinti a tanító a polgári elvnek a biztosítását. Fegyelmi vétséget csak a tanításban való hanyagság, vagy a növendékekkel tanusított durva bánásmód képezzen. Igazgatóvá az nevezendő ki, aki 10 esztendei tanítóskodás után a folyton fejlődő pedagógiai tárgyakkól és az adminisztrációs teendők ismeretéből vizsgálatot tesz. A szakfelügyelők külön vizsgálat letétele s összesen 15 esztendei tanítói szolgálat után nevezhetők ki tanfelügyelővé. A tanító minősítési táblázata minden évben neki elküldendő, aki arra észrevételeit, kifogásait megteszi. Az esetleg sérelmesnek tartott pontokra vizsgáló bizottság kiküldését kérheti. A bizottság, amely három, a megyei tanítógyűlés által titkos szavazással választott tanítóból áll... a sérelmesnek talált pont sűgalmazóját s az illető tanítót is meghallgatja. A minősítési táblázat szükségesnek tartott helyesbítésére előterjesztést tesz. A minősítési táblázat a bizottság előterjesztése értelmében helyesbítendő.“

Keresztény unitárius egyházközség Hamburgban. 1914 januárjában Hamburgban *keresztény unitárius* egyházközség alakult. Az „unitárius“ név nem dogmai jelentésű a szentháromsággal szemben, hanem általában csak egyesítést jelent. Az egyházközség kebelében egyesíteni akarja mindazokat, akik a kereszténységet alapul elfogadva, vallásosságuk és kötelességérzetük által sarkalva életüket s moráljukat az egyetemesség e ve alá helyezik. Dogmai tan helyébe az egyesítő, belső, lelki élet valóságát helyezik, amely az istenszeme felfogásán és megélésén alapszik, amely a természet halhatatlanságának és az erkölcsi eszmény valóságának bizonyítéka. Ez az egyházközség nem gondol az országos egyház ellen való állásfoglalásra, sőt az egyház az ő legelőkelőbb szövetségese és rögtön beleolvadna az egyházba, mihelyt ez a dogmai hitvallás helyett az egyenlő érzület hitvallását fogadná el alapul.

Egyházi házasságközvetítés. Franciaországban ev. papokból egy egyesület alakult, melynek célja, hogy a szétszórtan lakó protestánsokat egymással összeházasítsa. Ez az intézkedés nemcsak védelmiül szolgál a mindent felszívó kath. tömeggel szemben, hanem a szabadgondolkodás veszélyeitől is óvni akar.

A világbéke ügyében történt felhívásra érkezett válaszok. Az európai keresztény egyházakhoz a világbéke érdekében intézett felhívásról mi is megemlékeztünk. Most arról értesülünk, hogy a körlevélre elutasító, várakozó álláspontot elfoglaló és helyeslő válaszok érkeztek. Voltak azonban olyan egyházak is, melyek egyáltalában nem válaszoltak, így az angol püspöki, oroszországi és balkáni görög kath., továbbá a norvégiai egyházak. A nagyobb német egyházak képvisellete elutasítólag válaszolt s egyes franciaországi egyházak is. Ausztriából és Magyarországból egy néhány egyház feltételes hozzájárulását jelentette be, Amerikából sok helyeslő jelentkezés érkezett. Általában mégis meg lehet állapítani, hogy a válaszok nem nagyon kedvezőek s így a tervezett kongresszusból egyhamar alig lesz valami.

Traub a zürichi egyetem tiszteletbeli doktora. A zürichi egyetem ápr. 17—19. napjain tartotta új palotájának felavatási ünnepét. Ez alkalommal több külföldi tudóst tüntetett ki az egyetem a tiszteletbeli doktori címmel. Traub dortmundi lelkészt is kitüntette, akit a porosz főegyháztanács nem régen mozdított el lelkészi állásáról. A kitüntetést az egyetem érdekesen okolja meg: „A kereszténység múltjának és jelenének buzgó tanulmányozója, aki különös megértéssel foglalkozik a kereszténység és a modern kor egymáshoz való viszonyának problémáival és ezenfelül az evangéliumi szabadság bátor védelmezője.“

Halotthamvasztás Braunschweigban. A halotthamvasztást állami törvény általánosan megengedte. A törvény intézkedései szabadelvűek. Az országgyűlés egyházi konzervatív tagjai sem emeltek ellene elvi kifogást s a törvény egyhangulag fogadtatott el. Egyidejűleg egy krematoriumot is építenek. Az eddig fennállott korlátozások a lelkészekre nézve megszűntek. De tiltva van, hogy a halotthamvasztást beszédjükben kifejezetten magasztalják és ajánlják, valamint a hamvak „megáldása“ is. Ha valamely lelkész lelkiismereti okokból a halotthamvasztásnál közreműködését megtagadná, nem lehet rá kényszeríteni.

A bajorországi „Protestáns világiak szövetsége“ a papi személyiségről. A müncheni főkonsistorium *Geyer* és *Rittelmayer* ügyében döntést hozott, amely a modern teológiai irányzat ellen szól. Erre megalakult Bajorországban a *Protestáns világiak szövetsége*, amely beadványt intézett a főkonsistoriumhoz. Ebben a többek között ezt mondja: „az ev. hitközség legbecsesebb javának az eleven, önálló keresztény papi személyiséget tartjuk, mely egész erejét a kimeríthetetlenül mély ker. igazság körül való fáradozásra veti; azt a személyiséget, amely nem a készen adott, szilárd dogmákat, hanem inkább azt a szellemet kutatja és frissíti fel, melyből e tanok kifejtettek. Ha attól aggódnak, hogy ez elvek az egyház szükséges egységét nem biztosítják, azt kell felelnünk, hogy kétségbe kellene esnünk e szellem felett, melyből a reformáció született. Mert mi a hitvallások szövegénél többre becsüljük az igazságszeretet és lelkiismeretesség belső tekintélyét, amint az a német refor-

mációban oly erővel megbizonyult s ma is a múlt kincseivel s a jelen szükségleteivel szemben újból meg fog bizonyulni. Ezért bizalmunk van az oly pap iránt, kiről érezzük, hogy belsőleg Jézushoz csatlakozva községének őszintén és szívből nyújtja azt a legjobbat, amit az evangéliom gazdag és kimeríthetetlen világában talál. Bizunk az olyan papban, kiről meg vagyunk győződve, hogy községének csak azt mondja, amiért egész életével áll jól. Bizunk az olyan papban, kinél látjuk a törekvést, hogy egész életével komolyan vesz mindent, amit hiveinek hirdet. Előttünk a pap megítélése a hitvallás alapján csak másodsorban jó tekintetbe. S ha másoknak más a nézetük, mi meg vagyunk győződve, hogy a mi felfogásunknak a bajor országos egyházban is megvan s meg kell lennie helyének, mert ez a reformáció alap gondolatainak s ez egyház sok hívője szükségletének megfelel. S ha a főkonsistorium azt feleli, hogy az országos egyház rendjét nem akarja változtatni, míg a dolgok fejlődésben vannak, ez ellen nincs észrevételünk; de viszon, ha már a fejlődés kitisztult, akkor ez a változtatás az egyházi kormány és az egyetemes zsinat egyik legelsőrangú kötelessége.

A vallásoktatás új szabályozása Sachsen-Altenburgban. 1912 július óta új terve van a vallásoktatásnak Sachsen-Altenburgban, mely feltűnést kelt mindenfelé. Egyik párt „a vallásos haladás zászlóvivőjének“, a másik egyenesen „a vég kezdetének“ mondja a rendeletet. A tanítóóság kívánalmái mindenestre nagy mértékben érvényesültek. A külön káté órák elesnek. Az oktatás középpontján áll a Jézus személye. A megtanulandó bibliai mondatok számát jelentékenyen leszállították. A bibliai történetek elmondásánál nem kell ragaszkodni a bibliai szöveghez. Hit és tudás ne állíttassanak egymással szembe. A tudományos kutatás kétségtelen bizonyosságu eredményeit a felsőfokon számításba kell venni. A teremtés története olvasmányul adandó.

Ez elveket a tanítóóság örömmel üdvözölte, a papság többsége fájdalommal vette tudomásul. A klosterlausnitzi konferencia elnöke aggodalmának adott kifejezést a jövő iránt, hogy „a radikális tanítóóság“ oly általános tesszéssel fogadta a rendeletet. A tanítóóság felzúdult a radikális jelző ellen s csak Lohof püspök kimagyarázása tudta lecsendesíteni az izgatott kedélyeket.

A vallásoktatás új szabályozása *Borries* miniszter nevéhez fűződik, akit az országos egyház sok hálával és köszönettel tartozik. Ezt a hálát a jenai jubileumi ünnepélyen a tiszteletbeli teológiai doktori címmel fejezték ki.

Az északamerikai presbiterianusok közgyűlése hittételek újításával foglalkozott. Már régóta foly a harc egy új teológiáért, amely most egyidőre lecsendesült egy új káté elfogadásával. 1902-ben elővették a westminsteri hitvallás revisióját s a régi kalvinizmust elejtették. Az új káté elfogadása messze-menő következményekkel fog járni. Neve „*Intermediate catechism*“. Az elméleti és skolasztikus meghatározások kimaradtak belőle. Nincs szó benne többé a 6 nap alatt a semmiből való teremtésről; arról sincs, hogy az ember Ádám-ban az Isten haragja és átka alatt bűnbe esett. A régi káté első kérdése ez volt: Mi az ember célja? A mostanié ez: Mit kell mindennek előtt tudnunk? A tizparancsolatra vonatkozó magyarázatok összeszorultak s helyet adtak az új testamentumi istenországa részletes fejtegetésének. Sürgetik a vasárnapi iskolára vonatkozó irodalom szigorú felügyeletét is.

Seeberg esete. Németországban a liberális és orthodox irány erősen ütközik, erős elméleti csatákat vív. Ezt igazolja legújabban *Seeberg* esete. A berlini teol. fakultáson a positiv irány képviselője volt eddig. Az elmúlt évben Rigában és Helsingforsben „*Krisztus-problémák*“ c. előadásokat tartott, melyekben erős liberalisnak mutatkozott. A csodákat teljesen liberális értelemben magyarázta. Az evangéliumokról azt állította, hogy legendás vonásokkal vannak telítve. Jézus feltámadását meg a tanítványok pszichikai élményének mondta. Jézus az isteni erőt nem a születéskor, hanem a keresztelezkor nyerte. Végül kimondja, hogy a christologia tanítása és a szentháromság tana tarthatatlan. Seeberg az orthodoxok vezető embere s tudományos kutatásaiban — ime — ilyen eredményekhez jut, amelyeket bátran, meggyőződése szerint ki is jelent, mert hiszen senki sem kívánhatja tőle, hogy erőszakot kövessen el meggyőződésén. Csak a liberális irányok vannak megütközve azon, hogy szerepelhet Seeberg ilyen tanok mellett még mindig az orthodoxok vezetőembereként? Hát ahhoz nekünk semmi közünk; de érdemesnek tartjuk feljegyezni az esetet, amely azt mutatja, hogy a fejlődés a mi irányunkban tart s ez a fejlődés az igazság felé vezet.

A középiskolai reform. Amint a napilapok írják, az Országos Közoktatási Tanács befejezte már a középiskolai reformjavaslat tárgyalását és megalkotta az új középiskolai törvény tervezetét. Az új törvény megállapítja a középiskola új szervezetének alapvonalait. Minden korlátozás nélkül kimondja a *főiskolai jogosítás teljes egységét*. Gondoskodik több új iskola-típusról. Az egységes jogosítás a tantervi megállapításokban, az anyag minőségében és mértékében birja alapját. A törvénytervezethez a megokolás is készen van, sőt az előadó javaslata is az új tantervről, amelyet a részletes tárgyalás alapjául a szakbizottság már el is fogadott.